

Elhajózunk

Mire ez a naplóbejegyzés megjelenik, talán már túl is leszünk rajta (a nyomtatott sajtó varázsa), de hátha mégsem – vagy ha igen, jó lesz tanulságnak.

Aki már 1990-ben is legalább nagykorú volt, az bizonyára hajlamos elfogadni: az elmúlt harminc évet elvesztettük. Nyerésre talán sosem álltunk: 1989-ben egész jónak tűnt a leosztás, de aztán kiderült az államadósság valós, sokkolóan magas mértéke, gyorsan egyértelművé vált, hogy a rendszerváltásnak nevezett forgatagban a titkosszolgálatok – nem elhanyagolható szovjet közreműködéssel – a saját játszmáikat játsszák (emlékszik még valaki, hogy az első publikus közvélemény-kutatásokban hónapokig a szociáldemokraták vezettek, aztán egy évre rá a nevüket is elfelejtettük?), meg az is, hogy a legvidámabb barakk nem a vidámságot, hanem inkább a barakkjellegűt fogja megőrizni, ha áttolják a nyugati térfélre. Nekem elég sok maradandó emlékem van abból a korból, mert 21 éves voltam az első szabad választások idején, nem sokkal később vettem át a diplomámat, és épp családalapításra készültem – az ilyesmit megjegyzi az ember, mint ahogyan azt is, hogy az összes negatív előjel ellenére milyen bizakodva keresgéltek mindenfelé a gyors fejlődés jeleit.

Az első közlekedési miniszter például azt mondta, hogy a vasúti kocsikat nem lehet egy csapásra lecserélni, azt viszont már két hét múlva látni fogjuk, mennyivel tisztábbak és pontosabbak lettek a vonatok. Sajnos nem lett igaza (nagyon nem: 1998 és 2013 között mindennap vonattal jártam dolgozni, az akkori élményeimből simán újairhatnám az *Akit a mozdony füstje megcsapott* című klasszikust, pedig a Moldova-riportkönyv 1975 és 77 között íródott). Errefelé csak lassan változnak a dolgok, és az sem ritka, hogy rossz irányba. Ennek ellenére úgy látom, hogy minket a földrajzi helyzetünkön kívül semmi sem determinál arra, hogy hajósát vesztett kósza kompként hánykolódjunk Nyugat és Kelet között. Tehát nem arról van szó, hogy ne tudnánk, hol szeretnék kikötni, hanem arról, hogy a mindenkori politikai elitünk rendre meglátja az üzletet a Kelet és a Nyugat közötti átmenetiség (látszatának) fenntartásában. És abban, természetesen, hogy ha megpróbálnánk tartósan valamelyik oldal felé gravitálni, akkor addig bizniszelnek a másikkal, amíg a végleges kikötést valahogy meg nem akadályozzák. Kádárék is boltoltak a Nyugattal (ebből lett például a pénzügyi összeomlást megakadályozó és így minden bizonnyal a rezsim túlélését biztosító IMF-csatlakozás a nyolcvanas években), meg Orbán is boltol a Kelettel, szintén nem a nemzeti jólét, hanem a saját hatalma tartósítása érdekében. A kétféle üzletelési irány között ugyanakkor van egy (remélem, egyszer tényleg) perdöntő különbség, éppen abból adódóan, hogy a nemzet maga egyfolytában Nyugatra tart: aki Keletre ad el minket – lényegtelen, hogy milyen megfontolásból –, az az én szememben nemcsak az ezeréves álmodást árulja el, hanem az ezeréves hazát is.

2019 márciusában éppen ezt a fajta tranzakciót szemlélhetjük, mint a piszkos üzlet akaratlan tárgyai, illetve (újságíróként) annak krónikásai. Huszon-

öt éve űzöm ezt a szakmát, szemtanúja voltam jó néhány nagy visszatáncolásnak. Mit nem adnék például azért, ha belepillantathatnék az aktacsomagba, amely az első Orbán-kormány idején az egész világot meglepő harcirepülőgépválasztás körüli svéd és brit nyomozás eredményét őrzi, és amelyet az ottani főügyész (miután ők az eljárást peren kívül, a vétkesek megbüntetésével lezárták) többször följárlott magyar kollégájának, de mindig olyankor, amikor az itteni partnert Polt Péternek hívták. (A Gripen-papírokat én is kikértem amúgy, hivatalosan, újságíróként – azt a választ kaptam, hogy nekem nem adják, de ha a főügyész kéri, akkor meg is kapja.) A jelenlegi kormánypárt, vagyis a Fidesz a legizmosabb európai erőközpont, az összes fontos uniós intézményt uraló Európai Néppárt jól beágyazott, népes EP-frakciója révén fontos és tekintélyes része; ha létezne pillanat, mely alkalmas lenne a Nyugathoz tartozásunk véglegesítésére, akkor az valószínűleg most van. A mi kormánypártunk pedig ezt a kivételes helyzetet nem a rendszerváltó generáció történelmi küldetésének beteljesítésére használja föl, hanem – mint a tragikus magyar történelem oly sok korábbi árulója – inkább az aktuális keleti despotával mutyizik a háttérben, kockára téve az ország európai pozícióját is. Sokan idézték már a 2007-es Fidesz-nagygyűlésen elmondott Orbán-beszédet, de annyira ide tartozik, hogy néhány mondatot én is kölcsönveszek belőle. „Az államalapítás óta Magyarország nyugati ország, amely saját jószántából sohasem akar többé a Kelet része lenni [...] Egy nyugati kultúrnemzet életére rátelepedett a Kelet uralma, amely megmértelyezte és tönkretette országunkat. Nyugatos nép a keleti önkény hálójában [...] A keleti politika nem tűri az önállóságot, nem tűri a függetlenséget, és nem tűri a szabadságot. Felszámolja az emberek független életét védő védvonalakat. Vagyontalanná tesz, elszegényít, kiszolgáltatottá vetkőztet, ha kell, megfélemlít. A hatalomtól függő élet láncába fűz [...] Mióta a Kelet betette a lábát Magyarországra, a magunkfajta szabadságszerető magyarok mindig ugyanazt akarták; szabadulni sorvasztó öleléséből, és elzavarni hazai helytartóikat [...] Nyugati demokráciát akartunk, amely a keresztény kultúrára, a szabadság, egyenlőség és testvériség eszméjére épül. Mindig is harcoltunk az áldemokrácia ellen, ahol az élet rendjét az emberek helyett a hatalom szabja meg, a hatalom önkénye működteti, ha érdekei úgy kívánják, hazugsággal, csalással, maffiapolitikával, ha kell, erőszakkal is [...] A világ lassan ráébred, hogy a történelmi kihívást nem a kommunizmus előtti veszélyes eszmék újjáéledése jelenti, mert azok gyökerei alól a történelmi változások már kimosták a talajt. A nyugati világ számára a történelmi kihívást a keleti új rend gyarapodó erői jelentik, melynek leheletét, jelenlétét, kisugárzását már a bőrünkön érezhetjük [...] A független, szabad élet elfojtása, amerre csak nézünk. Adókkal megfojtott kisvállalkozások, sorsukból kilábalni képtelen, máról holnapra élő kiszolgáltatott kisemberek, tíz körmével hiába kapaszkodó, sülyedő polgárság. Nincstelenné, kiszolgáltatottá tett emberek, akik nem mernek felszólalni és kiállni az igazukért, mert a hatalomtól függ a másnapi megélhetésük. Hiába a NATO- és uniós tagság, ez nem a Nyugat, és nem a 21. század. Ez a keleti élet, és a múlt század, amit húsz év óta próbálunk magunk mögött hagyni, de újra és újra elér, körülöfön és visszahúz bennünket.”

Egyetlen vessző kihagyása nélkül bármelyik jelenlegi ellenzéki párt szónoka elmondhatná nemzeti ünnepünkön, és mindenki érezné, hogy kinek szól, kinek mérhetetlenül kínos az üzenet.

Tizenkét év telt el azóta, és nem a Nyugat változott meg közben. Nem az történt, hogy hirtelen befogadó lett (a nagyjából huszonötmilliós „idegen” népességnek legfeljebb az ötöde érkezett az elmúlt évtizedben, a többiek már akkor is itt voltak, amikor Orbán Viktor az Astoriánál meghirdette a nyugati nyitást), és Brüsszelnek (Berlinnek, Párizsnak, Stockholmnak stb.) sincs több birodalmi ambíciója, mint amennyi 2007-ben volt. Az alapvető változás nem náluk, hanem a mi térfelünkön, még pontosabban Magyarország egyszemélyi vezetőjének a fejében zajlott le.

Nem a Juncker-plakátról és még csak nem is a bevándorlás körüli nézetkülönbségről van szó – épp arra bizonyíték a fenti idézet, hogy a miniszterelnök, ha az érdekei úgy kívánják, ezeknél fundamentálisabb kérdésekben is képes a 180 fokos fordulatra. A megfajtást a márciusi miniválság méltatlanul elhanyagolt februári előzményepizódja kínálja, amikor a kormány a Európai Bizottsággal folytatott hosszas huzavona után visszavonta a Tiborcz-féle Elios közvilágítási beruházás számláit az uniós támogatási csomagból, miután a brüsszeli adminisztráció világossá tette, hogy az államigazgatás több szintjét érintő csalássorozattal megszerzett, túlárazott beruházásokat nem fogja kifizetni. Szerintem akkor dőlt el Magyarország sorsa – persze dőlni kezdett már korábban, amikor az Európai Parlament tényfeltárási delegációja megnézte a felcsúti stadiont és a kisvasutat, a képek pedig bejárták a nyugati sajtót, európai adófizetők milliói számára egyértelművé téve, hogy milyen rendszer épül itt a pénzükből –, és a döntést valószínűleg nem az uniós adminisztráció vagy a politikai felépítmény hozta meg. Alighanem úgy lehetett, hogy Orbán Viktort a közelgő EP-választásokra és a donor EU-tagállamok polgárainak fokozódó értetlenségére tekintettel szembesítették a rezsim bűnlajstromával (senkinek nincs több információja a magyar állami korrupcióról, mint az összes uniós támogatási szerződést, számlát és ellenőrzési jegyzőkönyvet ismerő bizottságnak), majd közölték vele, hogy választania kell a nyugati, vagyis a normák betartására épülő, és a keleti, vagyis a normasértést az uralkodás egyik eszközeinek tekintő berendezkedés között – ő pedig választott.

A konfliktus innentől nem arról szól, hogy mit tehet a plakátokra, és talán még csak nem is arról, hogy lophet-e valamennyit továbbra is az uniós kasszából, hanem leginkább arról, hogy megtarthatja-e a lopott pénzt (ez volt a számlatrükk lényege is: ha visszavonjuk a Tiborcz-számlákat, nem kérünk rájuk brüsszeli finanszírozást, akkor a bizottságnak elvben nincs jogalapja tovább vizsgálni és szankcionálni a nyilvánvaló csalást). Mészáros Lőrinc száz- és az Orbán család ugyanúgy fénysebességgel megszerzett tízmilliárdjainak ugyanis nem nagyon van más forrása, mint az uniós támogatás. Azt tippelném, hogy a sorsdöntő kérdésre a válasz úgy hangzott, hogy nem, nem tarthatja meg, vizsgálni fogják a többi kétes ügyet is (a szintén az Orbán családig nyúló Microsoft-botrány papírjait jelenleg is böngészi az OLAF; fontos mellékkörülmény, hogy az Elios- és a Microsoft-aktacsomag tényeit is mi, újságírók raktuk össze a cikkeinkkel, az OLAF-nak már csak azt kellett

megnéznie, hogy van-e valami mentő körülmény, amely a terhelő tényeket árnyalja), és a tét innentől nem csak milliárdokban mérhető.

Ott és akkor tört össze valami a Nyugatot képviselő EP és Orbán Viktor között – minden más csak utójáték. A következmény pedig – ha ugyanúgy hagyjuk, ahogyan eddig – egy újabb olyan periódus lesz, amikor a Keletből egy kicsit többet, a Nyugatból pedig jóval kevesebbet kapunk: a kikötés most megint bizonytalan ideig halasztást szenved.

Végel László

Az elnök sakkozik

Meghalt Tandori Dezső, a nemzet művésze. Első verseskötetét, a *Töredék Hamletnek* címűt olvasva arra következtettem, hogy végre akadt egy költő, akit mindenki szeretni és becsülni fog. Azok is, akik nem olvassák. Első verseskötete 1968-ban jelent meg, 1978-ban a József Attila-díjat, 1998-ban a Kossuth-díjat érdemelte ki. A búcsúztatása után olvastam, hogy a Fidesz-kormány kisajátította a temetési szertartást. Nem voltam jelen, nem tudom, hogy ez miben nyilvánult meg, de felmerül bennem az íróársadalomban többször is elhangzott panasz: az élesen megosztott magyar társadalomban és vele együtt az irodalmi életben nincs közös találkozási pont. Nos, íme, végre megszületett: Tandori Dezső költészete kivívta „mindkét oldal” elismerését, és eddig soha nem látott konszenzust teremtett.

94

Az elhunytat az Emberi Erőforrások Minisztériuma saját halottjának tekintette, a temetést a Nemzeti Örökség Intézete szervezte. Fekete Péter kultúráért felelős államtitkár a búcsúbeszédében kiemelte, hogy Tandori Dezső korunk egyik legjelentősebb, legsokoldalúbb, legfelkészültebb és legérdekesebb magyar költője volt, akinek művei elfoglalják méltó helyüket a nemzeti emlékezetben. „Tandori Dezső élete egy volt a művével, és a műve egy volt az életével. Mindkettőt az átgondoltság és formai tisztaság, valamint a dolgok, jelentések és eszközök helyükön kezelése jellemezte.” Ennél elismerőbb szavakat, ennél több leget a kormány részéről nagyon kevés író érdemelt ki az elmúlt években. A gyászszertartáson megjelent többek között Térey János, Kukorelly Endre, Horkay Hörcher Ferenc, Szentmártoni János, a Magyar Írószövetség elnöke, Szócs Géza, a Magyar PEN Klub elnöke és Demeter Szilárd, a Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója.

A gyászszertartás után arra gondolok, hogy ugyanez a kormány miért nem sajátította ki Esterházy Péter temetését. Miért lehetett Tandori találkozási pont, és miért nem lehetett az Esterházy Péter?

Tandori versei legalább egy napra elfelejtetik velem azt, hogy különös félelem járja be Európát, amelyet a politikusok gerjesztenek, és egyre inkább beköltözik a hétköznapi életbe. „A kontinens a legnagyobb kihívással néz szembe az 1930-as évek óta. Arra buzdítunk minden európai patriótát,

hogy álljon ellen a nacionalista támadásnak” – olvasom Bernard-Henri Lévy kiáltványában, amelyet rangos értelmiségiek, így Szeptelana Alekszijejics, Herta Müller, Orhan Pamuk, Elfriede Jelinek, Milan Kundera, Mario Vargas Llosa, Ljudmila Ulickaja, Salman Rushdie, Claudio Magris, Adam Michnik, magyar részről pedig Konrád György és Heller Ágnes írtak alá. „Háromnegyed évszázaddal a fasizmus legyőzése után és harminc évvel a berlini fal leomlása után újra civilizációs harcot kell vívni”, figyelmeztetnek az aláírók, és arra buzdítják az Európai Unió polgárait, hogy itt az utolsó pillanat, szálljanak szembe a fasizmussal. Amíg lehet...

Éppen tavaly olvastam újra Magris és Kundera regényeit, és rájöttem, hogy napjainkban érdemes újraolvasni a régebben írt műveket, mert sokkal időse-rűbbek, mint a legújabbak. De nem mindre vonatkozik ez. Előveszek néhány egykor fontosnak tartott művet is, s belátom, hogy hiába pazaroltam rá az időmet. Főleg az egykor divatos formabontó műveket lapozgatva állapítom meg, hogy csak az az író „bontson formát”, aki a világot akarja felrobbantani.

A Lévy-kiáltvány ismeretében veszem elő Márai Sándor regényét, a *Jelvény és jelentést*, és kiderül, hogy kiállta az idő próbáját. Meglepően időse-rű, hiszen manapság is hasonló az érzések terjednek a közéletben, amelyben egyre hangosabbak az „új istenek”, akik – ahogy már lenni szokott – első-ként a kultúrában tisztogatnak.

Miről is van szó a regényben?

Garren Péter, a regény főhőse a hitlerizmus hajnalán meglátogatja a Berten nevű német író, aki a német könyvkereskedők szerint immár „nem időse-rű”. Persze hogy nem az, hiszen könyveit nyilvánosan elégették az Unter den Lindenen, ám ez csak a túlbuzgó suhancok műve volt. Előőrsnek számító verőlegé-nyek mindig és mindenhol akadnak, hogy „megtisztítsák a terepet”. Igaz, nem kellett volna elégetni a könyveit, s jól mondja egyik ismerősöm, egy író úgy is „elégethető”, hogy felejtésre ítélik, vagyis nem adják ki a könyveit. Az indoklás különböző, lehet például esztétikai, az utóbbi időben pedig főleg gazdasági: nem fogynak, nem érdemes rájuk óriásplakátokat pazarolni. Majdnem mindegy.

Bertent (egyelőre) életben hagyják. Megtűrik. Művelt és tájékozott mi-nisztériumi látogatója (ne felejtjük el, már régen vége a primitív diktatú-ráknak!) elárulja az író, hogy szívesen olvassa könyveit, de csak „ma-gánhasználatra”. Úgy igaz: Thomas Mann és Huxley műveit is lapozgatja – aztán gyilkol egy keveset. „Nagylelkű” javaslatot tesz neki: „mímelhetsz az irodalmat”, de „politikamentes” köpönyegben – hadd lássa a világ, hogy mi-lyen nagylelkű az új rend. Cserébe a könyveit is kiadják. Erre az alkura vi-szont Berten nem kapható. Jól tudja, hogy még nem rab, de már nem is sza-bad, elismeri, hogy az új rend időleges túsza. Tisztában van vele, hogy tús-z lesz az a szellemi ember, aki hazájában marad. A németiségről mindent tudó Goethét említi, aki a vádoló-gyűlölő nacionalizmus közepette Weimarban maradt, csakhogy ő sem mondott el mindent.

Berten a hallgatást választotta, de tisztában van azzal is, hogy az utó-kor előtt nem lesz rá magyarázat, bár a hallgatás tiltakozásnak számít, az utókor joggal teszi fel a kérdést, miért nem hallgatott jobban, bátrabban, erősebben. Ismerős képlet. Bukása előtt már a szocialista autokrácia is res-

pektálta a „politikamentes, steril irodalmat”. Jugoszláviában időben jöttek rá erre, Magyarországon kissé megkésve. A Tito-korszakban a művészi szabadságnak csupán egy korlátja volt, a kritikus világnézet, ezért a kritikus szellemű regények azonnali ideológiai megbélyegzés céltáblái lettek, miközben az avantgárd festők művei a pártirodák falain csüngtek, a szelíd formabontó költők a pártbulikon szerepeltek. Az expressz kelet-európai kapitalizmus gyorsan elsajátította ezt az államszocialista taktikát. Ebből az is kiderül, hogy tanulékony: a legrosszabbat átveszi a szocializmusból. A trend néha erősödik, máskor gyengül, úgyhogy nem marad más hátra, mint szólni, amíg szólni lehet, még akkor is, ha hasztalan.

Közben véget értek a fagyos téli napok, úgy látszik, beköszöntött a tavasz. A budapesti tüntetések lecsillapodtak, viszont Szerbiában már hónapok óta nem múlik el nap, hogy egy-egy városban ne tüntessenek a regnáló hatalom ellen. A tüntetések hónapokon át békések voltak, a jelszavak azonban fokozatosan radikalizálódtak, úgyhogy bekövetkezett, ami előre látható volt. Mivel a kormánypártok hónapokig nem álltak velük szóba, március 16-án este a központi híradó sugárzása előtt a tüntetők behatoltak a köztelevízió épületének első emeletére. Nem néhány képviselő sétált be az épületbe, mint Budapesten, hanem a tömeg, úgyhogy a híradót nem lehetett a szokásos időben sugározni. A rendőség közbelépett, de nem volt eléggé erélyes, úgyhogy a katonai rendőrséget is be kellett vonni. Másnap Vučić államfő az elnöki palotában sajtóértekezletet tartott, lefasisztázta a tüntetők vezetőit, az ellenzéki pártokat rendbontás miatt súlyosan elmarasztalta, és kijelentette, hogy huligánok irányítják a tüntetőket. Hihetetlen rövid idő alatt az elnöki palota előtt nagy tömeg gyűlt össze, lebontotta a korlátokat, és veszélyes közelségbe került a rendőség és a tüntetők tömege. A tüntetők követelték, hogy az államfő álljon ki eléjük. Gyáva, gyáva – skandálták. Vučić elnök erre egy fotót vetített ki a palotára, és megüzente, hogy nem gyáva, íme, az elnöki palotában tartózkodik, és éppen a belügyminiszterrel sakkozik. Közben a rendőség bejelentette, hogy folynak a letartóztatások. Pár óra múlva a tüntetők a rendőrparancsnokság elé vonultak, ahol a letartóztatottak szabadon bocsátását követelték. Közben dulakodás kezdődött, a rendőség gázbombákat is bevetett. A tüntetők folytatást ígérnek. Ismerem Belgrád kiszámíthatatlan természetét, arra gondolok, hogy ezek után minden lehetséges. Az sem zárható ki, hogy kudarcba fulladnak a tüntetések, az azonban bizonyos, hogy a belgrádi tüntetők nem olyan szelídek és fegyelmezettek, mint a pestiek. Vučićnak sokkal nehezebb dolga lesz, mint Orbánnak.

Magyarországon pedig nagy a diplomáciai zsongás. Folynak a találgatások arról, hogy marad-e a Fidesz az Európai Néppártban, vagy kipenderítik onnan. Esetleg önként távozik. Manfred Weber, az Európai Parlament néppárti frakcióvezetője villámlátogatásra Budapestre érkezett, és Orbán Viktorral a Fidesz jövőjéről tárgyalt. Weber három feltételhez kötötte a Fidesznek a néppárti frakcióban való maradását. Az első a Soros–Juncker-plakátok eltüntetése a magyar közterületekről és az EU-ellenes kampány beszüntetése, a második Orbán Viktor bocsánatkérése az EU néppárti politikusaitól, a harmadik a CEU működésének biztosítása. Nagyon nehéz kisilabizálni, hogy

milyen eredményekkel dicsekedhet Weber. Ha csak a vajdasági magyar sajtóból, vagyis a Magyar Nemzeti Tanács médiájából tájékozódnánk, egyszerű volna a képlet: Brüsszel újabb álnok támadásra készül a magyar kormány ellen. A szerbiai sajtóban azonban, és ahogy látom, a horvátországiban is, egyre több elmarasztaló, kritikus hangvételű cikk olvasható Magyarországról.

Megvallom az igazat, eléggé belefáradtam a magyarországi események követésébe. Túl barokkosak. Különben is a „magyar ügy” egyre inkább folytatásos tévésorozatra emlékeztet. De csak egy epizódot képvisel, azt is mondhatnám, hogy előjátékot. Egyre inkább hajlok afelé, nem fontos, hogy milyen határozatot hoz az európai néppárti frakció március 20-án. A magyarkérdés az EU-ban csupán egy nagyobb csata főpróbája, tesztje. Mellékes, hogy mi lesz a vége. A döntő fordulatra majd az európai parlamenti választások után kerül sor. Az elmúlt évtizedekben a néppártok kényelmes páholyból figyelték a szélsőjobb hadjáratát az európai baloldal ellen, asszisztáltak is hozzá, de napjainkban a szélsőjobb immár a néppártokat veszi célkeresztbe. Most a jobbközép bőréről van szó. A szélsőjobb rákényszerítette az európai néppártokat, hogy vegyék fel a kesztyűt, vagy behódolnak a szélsőjobbnak, vagy pedig visszavágnak. Ha nem állítják le a szélsőjobbot, akkor a jobbközép is a baloldal sorsára jut. Magyarország ennek a konfliktusnak csupán a mellékszereplője. Ám legyen! Csak ne legyen kísérleti egere.

Szerzőink könyvei

